

УДК 330.322.2:631
© 2016

В.В. КЛОЧАН,
доктор економічних наук

І.В. БЕЗП'ЯТА,
кандидат економічних наук

Миколаївський національний
аграрний університет,
Україна

E-mail: bezpyata@gmail.com

м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 3а

СТРУКТУРА КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ ТА ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ

Проаналізовано сучасний стан, динаміку та структуру капітального інвестування в аграрному секторі економіки України. Охарактеризовано основні джерела їх формування у 2010–2014 рр. Вивчено шляхи використання капітальних інвестицій в аграрному виробництві та головні напрями підвищення інвестиційного забезпечення аграрних товаровиробників.

Ключові слова: інвестиції, структура капітальних інвестицій, аграрний сектор економіки, рослинництво, тваринництво, матеріально-технічна база, основні джерела інвестування.

Постановка проблеми. Аграрний сектор належить до провідних галузей господарського комплексу України, ефективність функціонування якої визначає економічну та продовольчу безпеку країни. Агровиробництво нашої країни функціонує і розвивається в досить складних політико-економічних умовах. Перед агротоваровиробниками постійно постає питання пошуку джерел фінансування виробничо-господарської діяльності, резервів оновлення матеріально-технічного забезпечення. Наразі суб'єкти господарювання даної галузі суттєво відчувають гостру нестачу фінансових ресурсів. Тому з метою ефективного розвитку аграрний сектор потребує значних інвестиційних надходжень. Матеріально-ресурсне забезпечення аграрного виробництва, його ефективний розвиток в умовах транзитивної економіки прямо залежать від обсягу, структури та напрямку інвестицій – витрат на будівництво та ремонт виробничих приміщень, придбання сільськогосподарської

техніки і обладнання, впровадження нових технологій, забезпечення достатнього рівня платоспроможності, зміцнення фінансової стійкості та поліпшення виробничої діяльності аграрних товаровиробників. Саме достатнє інвестування є запорукою оновлення та зміцнення матеріально-технічної бази аграрного виробництва, підвищення його ефективності, зростання зайнятості та добробуту сільського населення, забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору в цілому.

Останнім часом спостерігається зростання інтересу теоретиків та практиків до проблем формування й використання інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки. Дослідження цієї проблеми знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних учених таких, як І.І. Вініченка, М.Я. Дем'яненко, І.Й. Дороша, І.Г. Кириленка, М.І. Кісіля, М.М. Кропивка, М.П. Майданевича, Т.В. Майорової, П.Т. Саблука, Н.М. Суліми та багатьох інших [2, 5].

Необхідність більш глибокого аналізу основних джерел залучення інвестиційних ресурсів агротоваровиробників, дослідження різноманітних методів оцінки ефективності їх використання й велике практичне значення окресленої проблеми обумовлюють актуальність теми дослідження.

Метою даної статті є аналіз стану, динаміки та структури капітального інвестування в аграрному секторі країни, джерел їх формування у 2010–2014 рр. Простежити шляхи використання капітальних інвестицій у сільському господарстві та основні напрями підвищення інвестиційного забезпечення агротоваровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інвестиційних пропозицій в аграрне виробництво здійснюється на економічній підставі з урахуванням швидкості повернення вкладених коштів, що можливо тільки за умови збільшення виробництва високоякісної продукції та зниження її собівартості. Інвестиції прямо пов'язані з отриманням додаткового чистого доходу і зі скороченням терміну окупності вкладень. Чим менший термін окупності, тим більше стимулів до інвестицій. За тривалого повернення засобів унаслідок інвестиційних процесів відбувається знецінення ресурсів, які були витрачені. Крім того, чистий прибуток, отриманий від виробництва сільськогосподарської продукції, може бути вкладений в нове виробництво [3].

Капітальні вкладення являють собою витрати на створення нових, а також на розширення, реконструкцію і модернізацію діючих основних фондів аграрного підприємства. За рахунок капітальних вкладень проводиться як відновлення списаних і непридатних основних фондів, так і придбання додаткових засобів праці, необхідних для розширеного відтворення. Капітальні вкладення в структурі реальних інвестицій сільського господарства займають найбільшу питому вагу.

Капітальні інвестиції за основними напрями використання в аграрному виробництві України представлені в таблиці.

Найбільшу питому вагу в структурі залучених капітальних інвестицій в сільське

господарство за останні п'ять років займає рослинництво – 69–76 %, у тому числі вирощування однорічних та дворічних культур – 70 %. У 2014 році капітальні інвестиції у вирощування однорічних та дворічних культур порівняно з 2010 роком зросли на 5464,6 тис. грн, або 68,96 %. Вкладення коштів у вирощування багаторічних культур коливаються: порівняно з 2010 роком даний показник зростає на 13,97 %, але порівняно з 2013 роком – зменшується на 38,27 %. У тваринництві кількість капітальних інвестицій за досліджуваний період зростає на 981,3 тис. грн, або 36,23 %. Але питома вага капітальних інвестицій в тваринництво до загального підсумку залучення капітальних інвестицій в аграрний сектор не перевищує 25 %.

Дані досліджень науковців, їх досвід підтверджують, що без залучення й ефективного використання інвестицій сільське господарство не може розвиватися інтенсивно. Реформування економіки можливе на основі активізації інвестування, суттєвого збільшення обсягу інвестицій та використання всіх можливих джерел фінансування. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання визначення рівня інвестування аграрного сектору економіки та окреслення найбільш перспективних напрямів залучення капіталу. На сьогодні не існує єдиної точки зору щодо практичної й теоретичної обґрунтованості проблеми інвестування аграрного сектору та ролі держави у цьому процесі. Держава впливає на розвиток інвестиційних процесів шляхом відповідних вкладень і надання кредитів, проведення роздержавлення та приватизації, реалізації амортизаційної політики, податкового регулювання тощо [4, с. 431].

Для більшості вітчизняних аграрних підприємств джерелом інвестицій є власні кошти (амортизаційні відрахування, прибуток), але для більш ефективного фінансового забезпечення слід використовувати залучені кошти, кошти державного і місцевого бюджетів. Адже за умов належної державної підтримки аграрне виробництво має всі реальні можливості формувати досить високі макроекономічні показники. Важливого значення набуває регулювання фінансових відносин як на макро-, так і на мікрорівні. Особли-

Капітальні інвестиції за основними напрямками використання в аграрному виробництві України, млн грн

Показник	2010 р.			2011 р.			2012 р.			2013 р.			2014 р.		
	Освоєно (використано) капітальних інвестицій														
	Всього	у тому числі за рахунок коштів держбюджету	% до загального підсумку	Всього	у тому числі за рахунок коштів держбюджету	% до загального підсумку	Всього	у тому числі за рахунок коштів держбюджету	% до загального підсумку	Всього	у тому числі за рахунок коштів держбюджету	% до загального підсумку	Всього	у тому числі за рахунок коштів держбюджету	% до загального підсумку
Сільське господарство	12101,8	274,3	2,27	17979,3	286,3	1,59	19083,2	72,6	0,38	17796,6	16,0	0,09	18385,5	18,1	
Вирощування одно- і дворічних культур	7923,8	122,3	1,54	12257,2	114,4	0,93	12412,0	39,3	0,32	12942,0	8,2	0,06	13388,4	16,2	
Вирощування багаторічних культур	381,5	61,7	16,17	602,9	58,6	9,72	595,1	28,1	4,72	704,4	4,9	0,70	434,8	1,8	
Відтворення рослин	35,5	4,3	12+,11	42,2	3,5	8,29	58,2	2,2	3,78	40,7	-	-	61,9	-	
Тваринництво	2708,6	*	*	3899,4	*	*	4839,2	*	*	3919,5	2,9	0,07	3689,9	-	
Змішане сільське господарство	282,9	1,5	0,53	348,8	*	*	151,0	-	-	190,0	-	-	85,2	-	
Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післявиробнична діяльність	769,5	84,5	10,98	828,8	106,7	12,87	1027,7	*	*	-	-	-	725,3	0,1	

* Інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику".
Джерело: за даними Держкомстату України.

во гостро така проблема стоїть в аграрному секторі економіки, оскільки на макрорівні не створені відповідні умови для його належного фінансування. Податкова, кредитна політика держави підриває можливості ринкового розвитку сільського господарства, адже податковий тягар, дефіцит кредитних ресурсів, відсутність необхідних дотацій та субсидій не дозволяють йому ефективно розвиватися. Механізм залучення інвестицій, низка практичних проблем щодо інновацій, науково-технічних розробок не знаходять відповідей, залишаються не до кінця вирішеними. Механізм інвестування в аграрні підприємства можна вважати таким, що приводить до трансформації інвестиційних процесів в аграрному секторі, до певної злагоженості в економіці та у соціальній сфері. У зв'язку з цим актуального значення дістає аналіз механізму державного стимулювання інвестиційної діяльності аграрних підприємств, пошук додаткових джерел надходження фінансових ресурсів.

Науковці Інституту аграрної економіки УААН розрахували потребу в основних засобах, що оцінюється у 400–540 млрд грн, з них на оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств на рівні технологічних потреб необхідно близько 200 млрд грн [2, с. 11]. Отже, дефіцит фінансових ресурсів очевидний. Через поглиблення світових глобалізаційних процесів переорієнтуються й підходи до регулювання державної політики аграрного виробництва, якості продукції тощо.

Після вступу України до СОТ наукові дослідження значною мірою присвячено проблемам розробки концептуальних засад формування національного аграрного сектору з урахуванням європейських стандартів. Рівень підтримки вітчизняного аграрного сектору економіки набагато менший за середній показник підтримки в країнах ЄС і є незначним за показником підтримки на 1 га ріллі (504,92 грн на 1 га сільськогосподарських угідь проти 331 євро) [1, с. 52].

Капітальні інвестиції за основними напрямками використання в сільському господарстві в Україні за рахунок коштів державного бюджету, як видно з даних та-

блиці, за останні п'ять років зменшилися з 274,3 млн грн у 2010 році до 18,1 млн грн у 2014 році. Питома вага їх у 2014 році зменшилася до 0,10 % з 2,27 % – у 2010 році. Як правило, інвестування з державного бюджету направляється в рослинництво, зокрема на вирощування однорічних і багаторічних культур. Але з кожним роком зменшується обсяг капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки з державного бюджету, а в деякі галузі взагалі не залучаються інвестиції, наприклад, в тваринництво в 2014 році.

Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) можуть здійснюватися за рахунок джерел фінансування. Серед них:

- кошти державного бюджету;
- кошти місцевих бюджетів;
- власні кошти підприємств та організацій;
- кредити банків та інші позики;
- кошти іноземних інвесторів;
- кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо;
- кошти населення на будівництво житла;
- інші джерела фінансування.

Структуру джерел фінансування інвестицій в основний капітал в Україні за 2010–2014 роки подано на рис. 1. Як бачимо, найбільшу частку серед джерел капітальних вкладень займають власні кошти підприємств та організацій (58–71 %), спостерігаються коливання обсягів кредитів банків та інших позик у структурі джерел фінансування капітальних вкладень. Так, з 2010 по 2012 рік їх частка зросла від 12,3 % до 17,1 %, а в 2014 році – на 9,9 %. У першу чергу цей факт пов'язаний з нестабільною політичною ситуацією в країні, що вплинуло на банківську систему та скрутне фінансове становище агротоваровиробників.

Частка коштів державного бюджету була найбільшою у 2010 році – 7,1 %, але з кожним роком питома вага коштів державного бюджету скорочувалася і в 2014 році вже становила 1,2 %.

Аналогічна ситуація відбувається і стосовно коштів місцевих бюджетів. Протягом останніх років спостерігається коливання частки коштів іноземних інвесторів, хоча і в більшу сторону; у 2014 році їх питома вага становила 2,1 % (рис. 2).

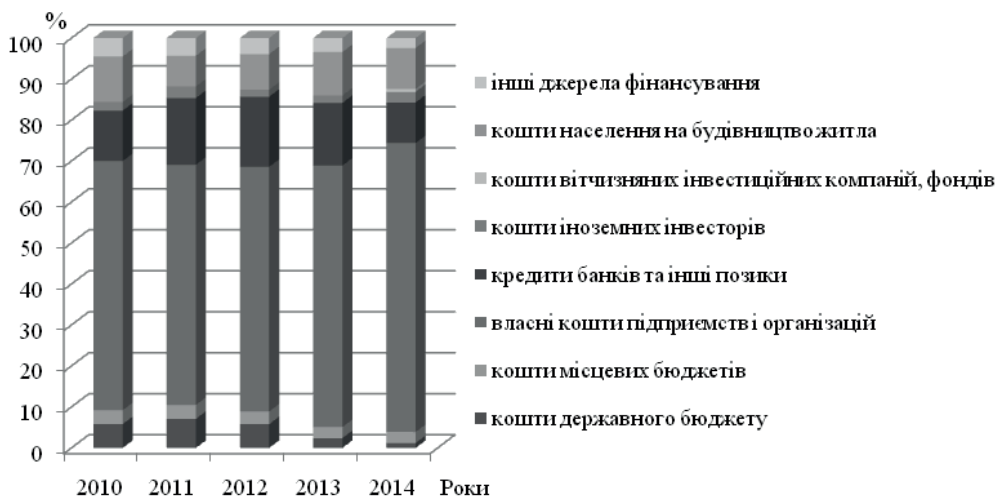

Рис. 1. Структура джерел фінансування інвестицій в основний капітал в Україні.
Джерело: за даними Держкомстату України

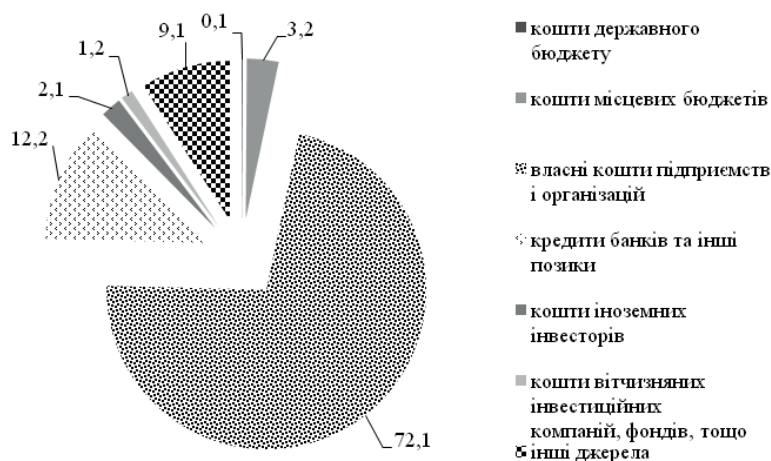

Рис. 2. Структура джерел фінансування інвестицій в аграрне виробництво України у 2014 році, %
Джерело: за даними Держкомстату України

Дані свідчать про те, що в 2014 році найбільшу частку серед джерел капітальних вкладень в агровиробництво займають власні кошти аграрних підприємств та організацій (72,1 %); частка кредитів банків та інших позик у структурі джерел фінансування капітальних вкладень становить

12,2 %. Найменшу питому вагу займають кошти державного бюджету – 0,1 %.

Об'єктивно, що кардинальне збільшення інвестиційних ресурсів галузі залежить від активних заходів зі забезпечення підприємницької ефективності. Знаходження механізмів щодо збільшення обсягу інвес-

тиційних ресурсів реально сприятимуть розвитку підприємницьких процесів на галузевому та регіональному рівнях і підвищенню ефективності діяльності підприємств.

Подальший розвиток аграрного сектору економіки в Україні потребує істотного

збільшення обсягу інвестицій за рахунок активізації використання існуючих джерел фінансування. Це робить актуальним питання визначення рівня інвестування аграрного виробництва та виділення найперспективніших напрямів залучення капіталу.

Висновки

Отже, важливою умовою забезпечення ефективності ринкових відносин в аграрному секторі економіки конкурентного типу є наявність належного інвестування. Однак для більшості вітчизняних аграрних підприємств основним, а часто і єдиним джерелом інвестицій є власні кошти (амортизаційні відрахування та прибуток), тоді як для надійнішого фінансового забезпечення необхідно використовувати залучені кошти, ко-

шти державного і місцевого бюджетів. Тільки за умов належної державної підтримки аграрний сектор може реально формувати високі макроекономічні показники. Без створення відповідних умов для його належного фінансування на макrorівні через зниження податкового тягаря, підвищення доступності кредитних ресурсів, введення необхідних дотацій та субсидій сільське господарство не зможе ефективно розвиватися.

Бібліографія

1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.

2. Кириленко І.Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 8–14.

3. Однорог М.А. Реальні інвестиції в сільському господарстві [Електронний ресурс] / М.А. Однорог // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4173>

4. Поплавський В.Г. Інвестиції та їх при-

вабливість в АПК України / В.Г. Поплавський // Основні напрями вискоєфективного виробництва в Україні на інноваційній основі: збірник матеріалів четвертих річних зборів Всеукраїнського конгресу економістів-аграрників, 25–26 червня 2006 р. – К.: Інститут аграрної економіки, 2006. – С. 429–438.

5. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіля та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та М.І. Кісіля. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 66 с.

Рецензенти – доктор економічних наук, професор **Л.І. Катан**;
доктор наук з державного управління, професор **І.І. Червен**